

Readers' Reaction in the Context of Map Literacy: An Example of "Getting Lost on the Map"

Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ, Kırşehir Ahi Evran University, ORCID ID:0000-0001-8719-4167
Meryem CENGİZ, Kırşehir Ahi Evran University, ORCID ID:0000-0002-8615-9017

Abstract

In this study, it was aimed to examine the reader reaction of pre-service social studies teachers about the book "Getting Lost on the Map". It is designed according to the case study pattern of qualitative research methods. In the course of the research, the sampling method known as criterion sampling was utilized. The study group of the research consists of 32 people who are pre-service social studies teachers studying at Kırşehir Ahi Evran University for the 2022-2023 academic year. A semi-structured interview form, one of the qualitative data collection techniques, was used. Content analysis, one of the qualitative data analysis types, was used in the research. As a result of the research, it was found that most of the social studies teacher candidates stated that literary products should be used as supporting materials in social studies teaching. In the reader's reaction to the book "Getting Lost on the Map", almost all of the participants found the book positive and stated that this book is full of adventure, it is positive because it creates curiosity in students, excites them and is educational. In the research, it was examined which of the skills included in the social studies curriculum would contribute to the acquisition of the book, and mainly research and map literacy skills emerged.

Keywords: *Map literacy, geography education, social studies education, reader response, Vladimir Tumanov, Getting Lost on the Map*

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 26, No 1, 2025
pp. 420-440
[DOI](#)
10.17679/inuefd.1581043

[Article Type](#)
Research Article

[Received](#)
07.11.2024

[Accepted](#)
17.03.2025

Suggested Citation

Öztürk Demirbaş, Ç. & Cengiz, M. (2025). Readers' Reaction in the Context of Maps Literacy: An Example of "GettingLost on the Map", *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 26(1), 420-440. DOI: 10.17679/inuefd.1581043

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The act of reading is an integral component of the comprehension dimension of language, serving as a formidable instrument for the acquisition of knowledge (Sallabaş, 2008). The reaction that a person develops against reading is relative since it occurs when the reader interprets the world based on his experiences (Demeny, 2012). The reactions of students at different grade levels to the children's literature product taught to develop concepts, skills and values in the context of their own lessons offer important clues to their teachers about whether the texts read provide the targeted gains. Based on the results obtained from the research conducted, the use of literary works in social studies teaching has a positive impact on students in terms of learning. In addition, the current social studies curriculum emphasizes the use of literary products (Ministry of National Education [MEB] (2018). It is mentioned that literary texts such as fairytales, epics, legends, and poetry should be used in the program, and students should be encouraged to read stories, historical novels, and anecdotes that will make them love the subjects.

Purpose

In this study, it was aimed to examine the reader reaction of pre-service social studies teachers about the book "Getting Lost on the Map". In light of the relevant literature, the fact that no study is considered in terms of the relationship between social information and teacher candidates' reader reactions in the context of map literacy makes the study original.

Method

The present study was designed according to one of the qualitative research methods, namely action research. Action research is the study of improving the quality of actions taking place in a social context (Büyüköztürk et al., 2012, p.253). Action research is the research that reveals various social studies that cause social changes. It is a pattern that is also used to increase the quality in education (Whitehead and McNiff, 2006).

Findings

In this section, the results of the study aimed at determining the reader's reaction to the book "Getting Lost on the Map" (Özbaşı, 2020), which is one of the most widely read children's books in Turkey, are discussed. Most of the social studies teacher candidates stated that literary products should be used as supporting materials in social studies teaching. As a justification for its use, they stated that literary products are fun, help in situations where text books are insufficient, and have remarkable features. To mention the reader's reactions to the book *Getting Lost on the Map*, almost all of the participants found the book positive and stated that this book is full of adventure, it is positive because it creates curiosity in students, excites them and is educational. Prospective teachers were asked if they would read the book "Getting Lost on the Map" to their students, and they emphasized that almost all of them would read it, that the book teaches while having fun, and that it should be read in terms of map knowledge. Prospective teachers are in favor of having the book taught in the seventh grade and sixth grade for reasons such as that it is appropriate for their level as a class room level and requires preliminary knowledge about the map. In this study, values were considered according to the social studies curriculum and the values of respect, solidarity, responsibility and love came to the fore the most.

Discussion & Conclusion

Doğan (2019) concluded in his study that students have a better understanding of the achievements in story-supported teaching, establish a relationship between stories and their own lives and decipher them better. Sidekli and others (2013) to increase student

achievement in studies has reached the conclusion that the use of story in social studies. Avcı and Yüksel (2013) stated that story-based teaching is motivating, students like it and supports learning. In their study, Many and Wiseman (1992) found that reading is considered as an aesthetic experience as a result of interactive reading studies with students in the third grade. In the Lee (2013) study, it was concluded that reading response increases students' motivation to read. Çevik and Müldür (2019) found that in their studies of reader reactions about children's books, students form a personal connection with the book they are reading. Kanık Uysal and Ateş (2020) examined the work of Küçük Kara Pisces in terms of reader reaction in their study. Schwartz (1992) examined the values mentioned in the book according to the value classification. The values of self-direction, arousal and benevolence came to the fore in their studies.

Harita Okuryazarlığı Bağlamında Okur Tepkisi: “Haritada Kaybolmak” Örneği

Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, ORCID ID:0000-0001-8719-4167
Meryem CENGİZ, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-8615-9017

Öz

Çağımız koşulları, bilgiyi araştıran, değişimlere uyum sağlamış, yeni bilgileri elde eden bireylerin yetişmesini gerektirmektedir. Sosyal bilgiler içeriği gereği bunu sağlamaya elverişli bir derstir. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde kalıcı öğrenme sağlamak için çeşitli materyaller kullanılmaktadır. Bunlardan biri de edebî ürünlerdir. Bu çalışmada “Haritada Kaybolmak” kitabıyla ilgili sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okurtepkisini incelemek hedeflenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması desenine göre tasarlanmıştır. Araştırmada örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılı Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adayı olan 32 kişi oluşturmaktadır. Nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada nitel veri analiz türlerinden içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çoğunun sosyal bilgiler öğretiminde dersi destekleyici materyal olarak edebî ürün kullanılması gerektiğini ifade ettiği görülmüştür. “Haritada Kaybolmak” kitabına ilişkin okuyucuların tamamına yakını kitabı olumlu bulmuşlardır. Bu kitabın macera dolu olduğunu, öğrencilerde merak oluşturmaya, onları heyecanlandırması ve eğitici olması nedeniyle olumlu olduğu şeklindedir. Araştırmada kitabın sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerden hangisinin kazanılmasında katkısı olacağı incelenmiş ve ağırlıklı olarak araştırma ve harita okuryazarlığı becerisi ortaya çıkmıştır. Öğretmen adayları kitabın sınıf düzeyi olarak seviyelerine uygun olması ve harita ile ilgili ön bilgi gerektirdiği gibi nedenlerden dolayı yedinci sınıf ve altıncı sınıfta okutulmasından yanadır. Öğretmen adaylarının etkinlikle birlikte kendilerini kitapta gerçekleşen olayı yaşıyor gibi hissettikleri, kendilerini kitaptaki yer ve zamanda hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Harita okuryazarlığı, coğrafya eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi, okur tepkisi, Vladimir Tumanov, Haritada Kaybolmak

Inönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 26, Sayı 1, 2025
ss. 420-440
DOI
10.17679/inuefd.1581043

Makale Türü
Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi
07.11.2024

Kabul Tarihi
17.03.2025

Önerilen Atıf

Öztürk Demirbaş, Ç. ve Cengiz, M. (2025). Harita Okuryazarlığı Bağlamında Okur Tepkisi “Haritada Kaybolmak” Örneği. *Inönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 420-440. DOI: 10.17679/inuefd.1581043

1. Giriş

Duygu ve düşüncelerimizi başkalarına aktarmanın yolu olan dil, bilginin paylaşımı, çoğaltılması ve eleştirilmesi için de başat rol üstlenir. Öğrenme için birey dilin hem anlama hem de anlatma boyutlarını kullanmak zorundadır. Okuma dilin anlama boyutu kapsamında bulunur ve öğrenmenin en güçlü araçlarından biridir (Sallabaş, 2008). Kişinin okumaya karşı geliştirdiği tepki okurun deneyimlerinden yola çıkarak dünyayı yorumlamasıyla gerçekleştiğinden görecelidir (Demeny, 2012). Farklı sınıf düzeyindeki öğrencilere kendi dersleri bağlamındaki kavram, beceri ve değerleri geliştirmeye yönelik okutulan çocuk edebiyatı ürünlerine verdikleri tepkiler, öğretmenlerine okunan metinlerin hedeflenen kazanımları sağlayıp sağlamadıkları noktasında önemli ipuçları sunar.

Çağımız koşulları, bilgiyi araştıran, değişimlere uyum sağlamış, yeni bilgileri elde eden bireylerin yetişmesini gerektirmektedir. Sosyal bilgiler barındırdığı yapı gereği bunu sağlamaya elverişli bir derstir. Sosyal bilgiler dersi tarih, coğrafya, felsefe, ekonomi, siyaset gibi bilimlerini bünyesinde barındıran disiplinler arası yapıdadır (Bilgili, 2019). Dolayısıyla dersin işleyişinde birçok yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden biri de edebiyat temelli öğretim olarak düşünülebilir (Çelik ve Çetin, 2019). Edebiyat kişinin kendisi, diğer insanlarla ve çevreyle ilişkilerini yansıtır. Edebî eserler de insanı ve çevreyi tanıtarak, kişisel ve sosyal hayatla ilgili iyiye, doğruya yönelterek değer telkininde bulunur (Kavcar, 1999). Sosyal bilgilerle edebiyat arasında bireyi yetiştirme ve kişiliğinin oluşturulması açısından bağ vardır. İkisi de insanın duygu ve düşüncelerini ifade eder. İnsanın içinde bulunduğu şartlar ve edebiyatın çıktığı zaman, çevre, ekonomi, tarihi ve siyasi olaylardır. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan edebî ürünler; masal, bilmece, şiir, türkü, destan, efsane, deneme, roman, biyografilerdir (Mertol, 2009). Edebiyat temelli öğretim sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımınıdır. Sosyal bilgilerle edebiyat arasındaki ilişki çok eskilere dayanmaktadır. 19. yüzyılda Friedrich Herbart öğrencilerde olumlu tutumların gelişimini sağlamak için edebiyat ile tarihi ilişkilendirmek gerektiğine vurgu yapmıştır. Sosyal bilgiler öğretiminde ders kitaplarının yanı sıra öğrencilerin ilgileri doğrultusunda seçilmiş nitelikli edebî ürünler etkili öğrenmeyi sağlamaktadır (McGowan ve Guzzetti, 2004). Sosyal bilgiler dersi içeriğinde bireyler yaşadığı toplumun geçmişini ve bugünü öğrenirler. Geçmiş hakkında bilgi sahibi olurken de edebî ürünler önemli işleve sahiptir. Örneğin seyahatnameler öğrencilere yüzlerce yıl önce yaşamış toplumların yaşayış tarzı hakkında bilgi verir. Destanlar aracılığıyla milletlerin kederli ve mutlu günlerini nasıl ifade ettiklerini öğretir. Sosyal bilgiler öğretiminde söz konusu edebî ürünler öğrencilere bilgiyi yaşantılarla elde etme imkanı sağlar (Öztürk ve diğerleri, 2014).

Arslan (2014) çalışmada ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde hikâye anlatım yönteminin akademik başarıya etkisini incelediği deneysel çalışmada hikâye anlatımının öğrencilerin akademik başarısına olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir. Şentürk (2020) sosyal bilgiler dersinde kullanılan eğitici çizgi roman ve eğitici çizgi filmlerin öğrencilerin derse ilişkin tutum ve akademik başarılarını incelediği araştırmasında romanların başarı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlardan hareketle sosyal bilgiler öğretiminde edebî eserlerden yararlanma öğrenme açısından öğrencilerde olumlu etkiye sahiptir. “5. Sosyal-duygusal öğrenme becerileri, değerler ve okuryazarlık becerilerini içeren programlar arası bileşenler öğrenmenin anlamlı bir parçası hâline getirilmelidir. “ ifadesi gibi güncel sosyal bilgiler öğretim programında edebî ürünlerin kullanıma vurgu yapılmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2024). Dolayısıyla edebî ürünlerden yararlanmak, okuryazarlık becerisi kazandırırken anlamlı öğrenme sağladığı için önemli görülmektedir.

Metin keşfedilmesi beklenen gizli hazinedir. Bir metnin okuyucusunun onu anlamlı sembollere dönüştürmesi ile metinde anlam inşası oluşur. Okur, kendi dünyası ve metin arasında bir bağ kurarken edebiyatı okumayı, edebiyat okumanın yaşam için tecrübe sağladığını da fark eder (Rosenblatt, 1983). Rosenblatt (2005) okur tepki kuramını anlam ilişkisi

olarak açıklamıştır. Bu kuramda okuma, belirli bir sürede metin ile okuyan arasındaki etkileşimdir. Kim (2004) okuyucunun etkileşim sürecinde metindeki anlamı pasif olarak değil de aktif biçimde yapılandırmak gerektiğini belirtmiştir. Bu şekilde okuyanın çıkardığı anlamlar bir nevi metnin yansıması da olacaktır. Günümüzde bilgiyi anlamlandırmak için çeşitli okuryazarlık türleriyle karşılaşmaktayız. Okuma yazma becerisi olarak algılanan okuryazarlık çağımız koşullarına göre çeşitlenerek karşımıza çıkmaktadır. Okuma yazmanın yanı sıra çeşitli bilgi, beceri ve donanım öğretim programlarında yerini almaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programındaki kazandırılması hedeflenen alan becerileri arasında harita ve harita okuma becerileri bulunmaktadır (MEB, 2024). Harita okuma haritadaki renk, sembol ve işaretlerden hareketle harita üzerinde yorum yapmaktır. Bireylerin yer ve olay ilişkisini kurması ve mekân algılamada harita okuryazarlığı becerisi önem taşımaktadır (Akengin, Tuncel ve Cendek, 2016). Harita okuryazarlığı dünya ile ilişki kurmanın yanı sıra zihinsel şemaların yapılandırılmasını sağlar. Düşünme, grafik, obje ve sembolleri anlayıp yorumlamayla birlikte hayat boyu öğrenme ve bu öğrenmelerle de problem çözme imkânı sağlamaktadır (Duman ve Girgin, 2007). Haritalar kullanılmaya başlanıldığından bu zamana konum ve yer ile ilgili sorunların çözümünde destek olmuştur. Haritalarda kullanılma amacına göre çeşitli renkler, çizgiler, şekiller yer almaktadır. Böylece haritaların okunmasında, anlaşılmasında kolaylık sağlanmaktadır (Tokdemir ve Beldağ, 2019). Eğitim, sağlık, sanayi gibi birçok farklı alanlarda haritalar kullanılmaktadır. Bitki örtüsü, hayvan türü, dünyadaki dinlerin dağılışı, dünyayı saran bir hastalığın yayılış alanına, doğum ve ölüm oranını, afetlerin yayılışından trafik kazalarına kadar çeşitli alanlarda çizilen haritalar görmektediriz (Sarıgül, 2021). Harita coğrafyanın dağılış prensibinin görünür kılındığı yazılı iletişim araçları içinde yer alır.

Alan yazını incelendiğinde farklı türdeki edebî ürünlerin farklı derslerin kazanımlarını desteklemek amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Dolanbay ve Bülbül, 2022; Eryılmaz ve Çengelci Köse, 2018; Gezer ve Dikmenli, 2022; Johannessen, 2003; Kaçmaz ve Kaçmaz, 2019; Kaymakçı ve diğerleri, 2021; McGowan ve Guzzetti, 1991; Öztürk Demirbaş ve Yıldırım, 2021; Türkyılmaz, 2020; Yılmaz, 2019; Tümer ve Canpolat, 2022). Okur tepkisi ile ilgili ise Kaya Tosun (2018) çalışmasında okuma çemberleri ile dördüncü sınıf öğrencilerinin okuduklarını anlama, okuma motivasyonu ile sosyal becerilerdeki etkisi ve okur tepkilerini belirlemiştir. Çalışmasında katılımcıların kitapla kendilerini özdeşleştirdikleri ve hikâyedeki olaylara katılma isteğinde bulundukları sonucuna ulaşmıştır. Kanık Uysal ve Ateş (2020) çalışmalarında “Küçük Kara Balık” adlı edebî metni okur tepkisi açısından incelemiştir. Sosyal bilgiler derslerinde de kazanım, değer ve beceri öğretimi destekleyici bir materyal olarak edebî ürünlerden yararlanılmaktadır. Güncellenen öğretim programında “Öğrenme-öğretme yaşantıları sürecinde öğrenme uygulamaları alana özgü beceriler, kavramsal beceriler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri, değerler ve eğilimler gibi temel bileşenlerin içerik öğeleriyle bütünleştirilerek öğrenme deneyim ve etkinliklerine dönüştürüldüğü kısım olarak karşımıza çıkmaktadır” (MEB, 2024, s.8). “Haritada Kaybolmak” çocuk kitabının da sosyal bilgiler dersinin farklı kazanım, kavram, değer ve becerilerinin öğretimi destekleyici bir materyal olarak kullanılabilmesi öngörülmektedir. Yeni taşındıkları şehirde Chris ve Francis kardeşlerin başlarına gelen olumsuzluktan kurtulmak için harita okuryazarlığını kullanarak çözmeleri gereken on farklı coğrafya sorusunun yanıtını bulmaya çalıştıkları kitapta yer alan bilmecelerin merak duygusunu artırarak araştırma becerisini tetikleyeceği düşünülmektedir. Kitaptaki bilmeceler/sorular sosyal bilgiler dersindeki harita okuryazarlığı, konum analizi ve mekân algılama becerileri ile doğrudan ilişkilidir. Ayrıca kitabın Türkiye’de en çok okunan kitaplar arasında yer alması araştırmaya konu olmasında tercih edilme nedenlerinden biridir (Özbaşı, 2020). Bu bağlamda araştırmada Vladimir Tumanov’un “Gizemli Haritalar Dizisi” adlı serisinden “Haritada Kaybolmak” adlı çocuk romanının sosyal bilgiler dersi öğretimi açısından incelemesi amaç edinmiştir. Ayrıca yapılan literatür taraması neticesinde sosyal bilgiler eğitimi bazında okur tepkisi ile ilgili çalışmaların az olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda hem

okur tepkisi açısından hem de kitabın sosyal bilgiler kazanımlarıyla doğrudan ilgili olduğu için literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Vladimir Tumanov'un eserleriyle ilgili şöyle çalışmalar yer almaktadır; Özbaşı (2020) "Haritada Kaybolmak" ve "Kraliçeyi Kurtarmak" adlı kitaplarındaki karakterleri, karakter eğitimi açısından incelemiştir. Hacısalihoğlu Karadeniz (2019) "Kraliçeyi Kurtarmak" eserindeki bilmeceleri, problem çözme becerisi kapsamında ele almıştır. Bu çalışmada "Haritada Kaybolmak" kitabıyla ilgili sosyal bilgiler öğretmen adaylarının okur tepkisini harita okuryazarlığı açısından incelemek hedeflenmiştir. İlgili literatür ışığında sosyal bilgilerle öğretmen adaylarının harita okuryazarlığı bağlamında okur tepkisine yönelik ilişkisi açısından ele alınan çalışmaya rastlanılmaması çalışmayı özgün kılmaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Sosyal bilgiler öğretiminde ticari kitap (edebî ürün) kullanımıyla ilgili ne düşünüyorsunuz? Neden?
- "Haritada Kaybolmak" kitabına yönelik ilk izlenimleriniz nelerdir? Neden?
- "Haritada Kaybolmak" kitabını öğretmen olduğunuzda öğrencilerinize okutur musunuz? Neden?
- Sizce sosyal bilgiler dersinde "Haritada Kaybolmak" kitabı hangi sınıf düzeyinde okutulmalıdır? Neden?
- "Haritada Kaybolmak" kitabını sosyal bilgiler dersi kavram, değer ve becerileri ile ilişkisi açısından nasıl değerlendirirsiniz?
- Siz öğrencilerinize bu kitabı okutmuş olsaydınız kitapla ilgili nasıl bir etkinlik tasarlardınız?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırmasına göre tasarlanmıştır. Eylem araştırması bir sosyal bağlamın içinde yer alan eylemlerin niteliğini geliştirme çalışmasıdır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012, s. 253). Eylem araştırmaları toplumsal değişimlere sebep olan çeşitli sosyal çalışmaları ortaya koyan çalışmalardır. Eğitimde niteliği artırmak için de kullanılan bir desendir (Whitehead ve Mcniff, 2006). Sosyal bilgiler eğitimi lisans programında yer alan "Harita bilgisi ve uygulamaları" dersinde öğretmen adaylarının harita teknikleri, haritanın kullanım alanları, mekân algılamada harita kullanımı ve sosyal bilgiler öğretiminde haritanın etkin kullanımı amaçlanmaktadır (YÖK Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı, 2018). Araştırmanın amacı doğrultusunda öğretmen adaylarına okutulan "Haritada Kaybolmak" kitabının içeriği doğrudan haritanın etkin kullanımı ve konum analizi ile ilgilidir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. "Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış ise önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 112). Alan eğitimi seçmeli dersi olan "Harita Bilgisi ve Uygulamaları" dersi Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde üçüncü yarıyıl okutulan bir derstir. Bu dersi alan öğretmen adayları haritanın türleri, kullanım alanlarıyla ilgili kavramları öğrenip mekân algılama becerisinde harita kullanımına yönelik uygulamalar yapmaları beklenmektedir. Katılımcılara okumaları için seçilen "Haritada Kaybolmak" kitabı iki kardeşin yaşadıkları serüven anlatılmaktadır. Kardeşler başlarına bir dert açmıştır ve bu dertten kurtulmaları ise harita kullanım becerilerine bağlıdır. Dolayısıyla bu kitabı okuyan öğrencilerin dersin kazanımları doğrultusunda harita kullanım becerileri de pekişecektir. Kitapta yer alan bilmecelerde ülkelerin konumları, çeşitli özellikleri, harita ve ansiklopedi kullanılarak çözülmeye çalıştırılıyor.

Böylece eğlenceli şekilde öğrenmeyi etkin kılarak coğrafyanın önemine vurgu yapılmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılı Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde öğrenim gören “Harita Bilgisi ve Uygulamaları” dersini alan sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların özellikleri Tablo 1.’de verilmiştir.

Tablo 1.

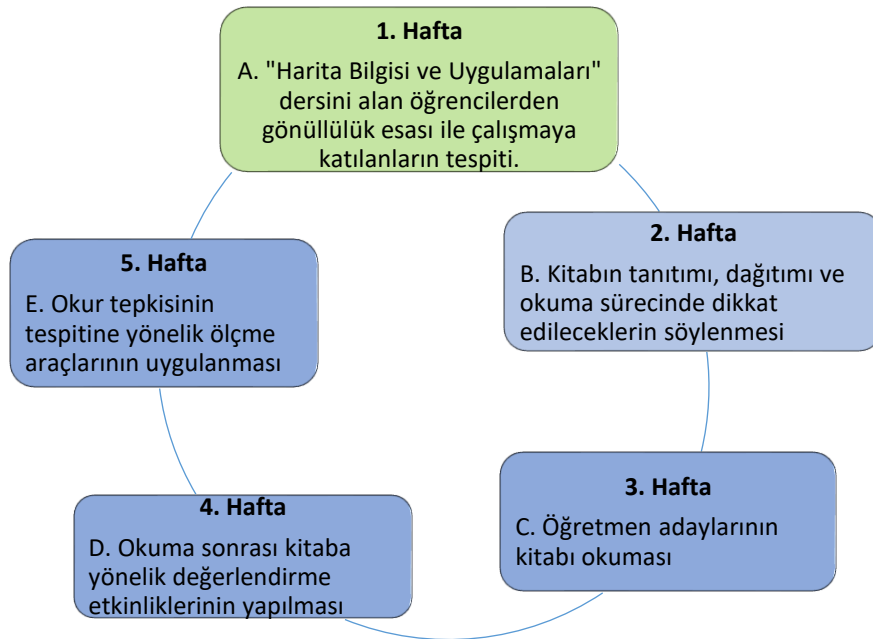
Araştırmaya katılanlara ilişkin bilgiler

		f	%
Cinsiyet	Erkek	7	22
	Kadın	25	78
	Toplam	32	100
Yakınhissedilendisiplin	Tarih	16	50
	Coğrafya	11	34
	Vatandaşlık	4	13
	Diğer	1	3
	Toplam	32	100
Okur tipleri	Az okuyanokur tipi	7	22
	Okuyanokur tipi	21	66
	Çokokuyanokur tipi	4	12
	Toplam	32	100

Araştırma Süreci

Şekil 1.

Araştırma süreci

Bu çalışmanın uygulama aşamasında ilk olarak 2022-2023 eğitim öğretim yılında ilk dönem alınan “Harita Bilgisi ve Uygulamaları” dersini alan öğrenciler arasından araştırmaya katılan gönüllüler seçilmiştir. “Haritada Kaybolmak” kitabının tanıtımı yapılmış, neden bu kitabın seçildiği, dersle ilgisi anlatılmış ve kitap öğrencilere okutulmuştur. Yaklaşık üç haftalık bir süreçte öğrenciler kitabı okumuş bu süreçte araştırmacılar tarafından etkinlikler hazırlanmıştır. Isınma etkinliği olarak Haritada Kaybolmak kitabındaki tuhaflikların başlangıcı olan sarı jelatinli şekerleri Chris ve Francis’in yemesi başlangıç noktası olarak alınmış öğrencilere sarı jelatinli şeker dağıtılarak eş zamanlı fon müzik açılıp öğrencilerin gözlerini kapatıp kendilerini okudukları kitaptaki karakterlerden birinin yerine koymaları istenmiş ve ardından gözlerini açtıklarında hangi karaktere büründükleri ve nasıl hissettikleri sorulmuştur. Öğrencilerin fikirleri alınarak öğrencilere dilsiz dünya haritası dağıtılmıştır. Ardından hazırlanan slaytta yazar hakkında kısaca bilgi verilip kitapta yer alan bilmeceler kitaptaki sıralamaya göre öğrencilere yöneltilip önlerinde yer alan dilsiz haritada bilmecenin cevabı olan ülkeleri ve yer alan ipuçlarının olduğu ülkeleri işaretlenmeleri istenmiştir. Bu aşamada bilmecelerin coğrafya açısından bilgi, neden sonuç bağları da tartışılarak kurulmuştur. Tüm bilmeceler sorulduktan sonra ayraç tasarlama etkinliği yaptırılmıştır. Öğretmen adaylarından okudukları kitapla ilgili ayraç tasarımlarını istenmiş ve son olarak da görüşme formu uygulanarak veriler toplanmıştır. Öğrencilerin ayraç tasarlama etkinlikleri ile görseller aşağıda verilmiştir.

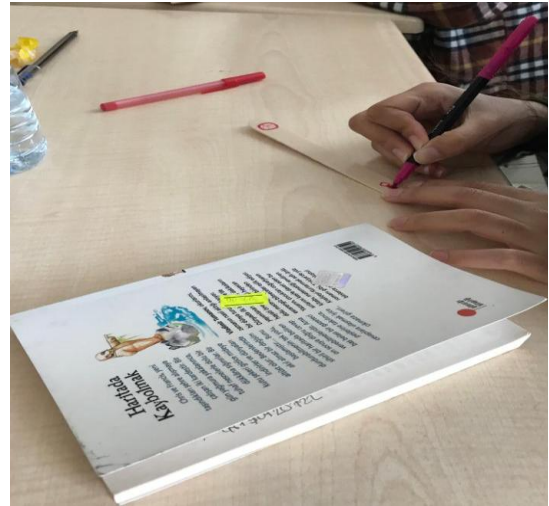
Şekil 2.

Etkinliğin ilk aşamaları

Şekil 3.

Ayraç tasarlama aşamaları

Şekil 4.

Tasarlanan Kitap Ayraçı

Şekil 5.

Tasarlanan Kitap Ayraçı Örnekleri

2.3. Veri Toplama Araçları

Nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ise “sahip olduğu belli düzeydeki standartlığı ve esnekliği nedeniyle, yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olması” nedeniyle sıklıkla tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Görüşme formu hazırlanırken araştırmacının güvenilirliğini sağlamak açısından dört uzman sosyal bilgiler öğretmeni ve bir alan uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Görüşme formuna verilen dönütler sonrasında araştırmacı tarafından tekrar düzenlenip forma son şekli verilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada nitel veri analiz türlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşılmaktadır. Bu yüzden toplanan veriler ilk olarak kavramsallaştırılır daha sonra oluşturulan kavramlar düzenlenir ve verileri açıklayan temalar oluşturulur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel verilerin analizi nicel verilerden daha uzundur bu yüzden araştırmacı verileri kolay çalışabileceği hale getirmelidir (Herritage, 1984, Akt: Baltacı, 2017). Görüşmelerden elde edilen veriler ilk olarak elektronik ortama aktarılmıştır. Metinler tekrar tekrar okunmuş ve birbirine benzer ana fikir içerenler bir ana temada toplanmıştır. Ana temanın alt başlığı içerisinde alt temalar belirlenmiştir. Temaların birbiriyle anlam ilişkisi kurulmuş ve farklı kişilerin birbiriyle benzer olan verileri alt temada toplanmıştır. Bulguların doğrulanması açısından elde edilen veriler farklı bir alan uzmanı tarafından kontrol edilmiş, farklı kodlar oluşması halinde kodlar tekrar kontrol edilmiş ve araştırmacının güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular

Araştırmada yer alan soruların yanıtlarına yönelik bulgular alt başlıklarla sunulmuştur.

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ticari Kitap Kullanımına İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına sosyal bilgiler öğretiminde ticari kitaplar kullanımıyla ilgili ne düşünüyorsunuz? Neden? Soruları sorulduğunda verilen cevaplar aşağıdaki gibi tablolastırılmıştır.

Tablo 2.

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ticari Kitap Kullanımına Dair Gerekçeler

Kategori	Tema	Kod	f	Σ
Kullanılmalı	Öğrenmeye katkısı	Eğlenceli hâle getirmesi	4	13
		Dikkat çekici olması	3	
		Etkili öğrenme sağlaması	3	
		Okuma alışkanlığı kazandırması	2	
		Merak duygusu aşılaması	1	
	Ders kitabı eksikliği	Ders kitaplarının yetersizliği	7	8
		Ders kitabındaki edebî ürün eksikliği	1	
	Alternatif olması	Ders kitaplarına alternatif	4	8
		Öğrenci seviyesine uygun	3	
		Ek materyal olarak kullanılması	1	
Kullanılmamalı	Ara Toplam			29
	Ekonomik yetersizlik	Maddi yetersizlik	3	3
		Ara Toplam	3	
		Genel Toplam		32

Tablo 2'ye baktığımızda öğretmen adaylarının çoğu sosyal bilgiler dersinde destekleyici olarak ticari kitap kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Kullanılmamalı diyenler (f:3) ise ekonomik durum yetersizliğini gerekçe olarak öne sürmüştür. Kullanılmalı kategorisinde ise öne çıkan gerekçeler *öğrenmeye katkısı* (f:13), *ders kitabının yetersizliği* (f:8) ve *alternatif olması* (f:8) temalarıdır. Temalarla ilgili katılımcı görüşleri şöyledir:

Ö1: “Ders kitaplarının yeterli olmadığı durumlarda öğrencilerin gelişmesini sağlar öğrencinin ilgisini çekeceği için konuyu daha iyi anlamasını sağlar.”

Ö2: “Ders kitaplarının içeriği öğrenci geliştirmek için yeterli değildir bunun için farklı ticari kitaplarla okuma alışkanlığı kazanması sağlanmalıdır.”

Ö8: “Ders kitapları her zaman yeterli ve öğrenciye yönelik dikkat çekici olmayabiliyor bu aldığımız ticari kitaplar içerik bakımından düşünmeye ve hayal etmeye sevk eder, iki öğrenciye anlatılan konunun farklı yönlerini öğrenciye aktarılmasını sağlar.”

Olumsuz görüşe sahip ve kullanılmamalı diyen sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerine ilişkin örnek alıntılar ise şöyledir:

Ö22: “Her öğrenci kitap alamayabilir.”

Ö25: “Kararsızım kitap insana çok şey katar ama bazı öğrencilerin maddi durumu yetmeyebilir.”

3.2. Haritada Kaybolmak Kitabıyla İlgili İzlenimlere İlişkin Bulgular

Katılımcılara “Haritada Kaybolmak” kitabıyla ilgili ilk izlenimleri sorulmuş verilen cevaplar aşağıda tablolastırılarak sunulmuştur.

Tablo 3.

Haritada kaybolmak kitabına ilişkin ilk izlenimler

Kategori	Tema	Kod	f	Σ
Olumlu izlenim	Olumlu öğrenme çıktısı	Merak oluşturmaları	5	17
		Öğretici olması	5	
		İlgi çekmesi	4	
		Hayal dünyasını geliştirmesi	1	
		Araştırmaya teşvik etmesi	1	
		Çaba ve emek içermesi	1	
		Macera dolu bir kitap olması	5	
	Kitabın olumlu özellikleri	Eğlenceli olması	4	15
		Akıcı olması	3	
		Sürükleyici öğeler barındırması	2	
		Fantastik unsurlar içermesi	1	
		Harita bilgisi içermesi	5	
		Coğrafya öğretmesi	4	
		Bilgiye kaynaklık etmesi	Sosyal bilgiler öğretmesi	
Okula yardımcı kaynak olması	1			
Dünyayı tanıma bilgisi taşıması	1			
Olumsuz izlenim	Bilmecelerin zorluğu	Bilmecelerin karışık olması	2	2
Genel Toplam				46

Tablo 3'te öğretmen adaylarının haritada kaybolmak kitabına ilişkin izlenimlerine dair veriler ağırlıklı olarak olumlu olup “*olumlu öğrenme çıktısı*”, “*kitabın olumlu özellikleri*” ve “*bilgiye kaynaklık etmesi*” şeklinde üç ana gerekçe ile gerekçelendirilmiştir. En fazla öne çıkan tema olumlu öğrenme çıktılarıdır. Öğrenciler kitabın merak oluşturmaları, öğretici olması, ilgi çekmesi, hayal dünyasını geliştirmesi ve araştırmaya teşvik etmesi gibi olumlu öğrenme çıktılarını oluşturmaları sebebiyle macera dolu, eğlenceli, akıcı, sürükleyici ve fantastik öğeler

barındırması sebebiyle kitabın taşıdığı olumlu özelliklerden bir de bilgiye kaynaklık etmesi sebebiyle olumlu bulmuşlardır. Kitaptaki bilmecelerin karışık olmasından dolayı olumsuz izlenim oluştuğunu belirtenler de bulunmaktadır. Olumlu öğrenme çıktısı temasıyla ilgili katılımcı görüşleri şöyledir:

Ö4: “İlk izlenim olumlu öğrenciler uygun hem macera hem coğrafya bilgisi verdiği için genellikle öğrencilerin ilgisini macera çektiği için bence okunması gereken bir kitap.”

Ö9: “İlk izlenim olumlu çünkü hem macera ve bilgiyle dolu bir kitap.”

Kitabın olumlu özellikleriyle ilgili olumlu örnek görüşler aşağıdaki gibidir:

Ö8: “İlk izlenim olumlu okura eğitici bilgiler veriyor.”

Ö18: “İlk izlenim olumlu çocuklara haritayı anlatan öğreten güzel bir kitap.”

Bilgiye kaynaklık etmesiyle ilgili olumlu örnek görüşler aşağıdaki gibidir:

Ö1: “Olumlu, çünkü dünya haritasını öğrenme açısından akılda kalıcı bir yöntem oldu.”

Kitapla ilgili olumsuz izlenim bıraktığını söyleyenlerin görüşleri şu şekildedir:

Ö3: “İlk izlenim olumsuz karakterler gün geçtikçe daha çok yaşıyor ayrıca bulmaca sistemi çok karışık ve bulmacaların ne zaman geleceği belli olmuyor Buda durumu daha çok zorlaştırıyor.”

Ö31: “İlk izlenim olumsuz bana ilk okuduğumda karışık geldi okudukça kafamda toparlamaya çalıştım.”

3.3. Haritada Kaybolmak Kitabının Öğrencilere Okutma Durumlarına İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına öğretmenlik mesleğine başladıkları zaman “Haritada Kaybolmak” kitabını öğrencilerinize okutma durumları sorulmuş ve cevaplar doğrultusunda oluşturulan tablo aşağıda verilmiştir. Katılımcılardan Ö19 kitabı okutmak konusunda kararsız olduğunu belirtirken, Ö17, Ö26 ve Ö32 okutmayacaklarını ifade etmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (f:28) okutacaklarını belirtmiştir.

Tablo 4.

Haritada kaybolmak kitabını öğrencilere okutma durumu

Tema	Kod	f	Tema	Kod	f
Öğretime katkısı	Harita bilgisi kazandırma	4	Öğrenciye katkısı	Hazırbulunuşluğa uygun olma	2
	Ülke bilgisi kazandırma	4		Kitap okuma alışkanlığı	2
	Kavramları etkili öğretme	3		Hayal dünyasını zenginleştirme	2
	Bilgi içermesi	2		Problem çözme becerisi	1
	Sosyal bilgilerle alakalı olması	2		Araştırma becerisi	1
	Öğrenilen bilgileri pekiştirmesi	2		Coğrafyayı sevdirmesi	1
	Eğitici olması	2		Ahlak kuralları öğretmesi	1
	Etkili öğretim yapması	1		Kendini keşfetmeye yardım	1
				Kahramanların akran olması	1
		Toplam		20	
Diğer faktörler	Eğlenceli kitap	5		Genel toplam	44
	Merak uyandıran kitap	4			
	Faydalı kitap	3			
	Toplam	12			

Tablo 4’te öğretmen adaylarının bu kitabı öğrencilerine okutup okutmayacakları gerekçeleri ile verilmiştir. Öğretime katkısı, öğrenciye katkısı ve diğer faktörler olarak üç ana kategoriye ayrılmış ve en fazla öne çıkan öğretime katkısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretime katkısı kategorisiyle ilgili örnek alıntılar şöyledir:

Ö3: “Öğretmen olduğunda okuturum kitapta bir sürü yer ismi farklı bilgiler var.”

Ö4: “Öğretmen olduğunda okuturum öğrencileri kıtalar ve ülkeler hakkında bilgi verdiği için yeni ülkeleri tanımalarına yardımcı olur.”

Ö10: “Öğrencilerimi okuturum ülkeleri öğrenmesini isterim bir yerlerini tam olarak belirlemelerine.”

Bir diğer öne çıkan tema öğrenciye katkısı temasıyla ilgili sık yer alan ifadelerden bazıları şöyledir:

Ö7: “Öğrencilerimi okuturum haritaya ilgisi olan ve bunu bilmeyen çocuklar kendini keşfedebilir macera kitaplarını seveceklerini düşünüyorum.”

Ö11: “Öğrencilerimi okuturum ülkeleri öğrenmesini isterim bir yerlerini tam olarak belirlemelerine.”

Kitabın eğlenceli olmasından dolayı okutacaklarını ifade edenlerin de ağırlıkta olduğunu görmekteyiz.

Ö1: “Öğretmen olduğumda okuturum çünkü her ortaokul düzeyindeki öğrenciler dünya haritası hakkında bilgisi olması için pratik ve eğlenceli bir kitap olarak görüyorum.”

Ö21: “Öğrencilerime okuturum ilgilerini çekecek eğlenceli hale gelmesini sağlayan bir kitap yani.”

3.4. Kitabın Okutulacağı Sınıf Düzeyine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına “Haritada Kaybolmak” kitabının kaçınıcı sınıf düzeyinde okutulması sorulup verilen cevaplar tabloleştirilmiştir.

Tablo 5.

Okutulması düşünülen sınıf ve gerekçeler

Sınıf düzeyi	Gerekçe	f	Σ	Sınıf düzeyi	Gerekçe	f	Σ
7. sınıf	Harita ile ilgili ön bilgi var	5	12	6 ve 7. Sınıf	Seviyesine uygun	1	4
	Seviyesine uygun	2			Bilgi birikimi var	1	
	Soyut düşünmeye sahip	1			Üst düzey bilgi istemesi	1	
	Kitap kalın olması	1			Ağır bir kitap	1	
	5. sınıfa ağır gelmesi	1		5 ve 6. Sınıf	Seviyesine uygun	2	3
	Coğrafya bilgileri olması	1			Kitabın soyut olması	1	
	Boş	1			4. sınıfa ağır olması	1	
6. sınıf	Seviyesine uygun	3	8	5, 6 ve 7. Sınıf	Ön bilgi olması gerek	1	2
	Harita ile ilgili ön bilgi var	2		5.sınıf	Coğrafya ağırlıklı olması	1	
	Bilgi birikimi var	1		4, 5 ve 6. Sınıf	İlgisini çektiği için	1	1
	Dili ağır olduğu için	1		4. sınıf	Boş	1	
	Soyut anlatım	1		Genel Toplam		32	

Tablo 5’ e bakıldığında katılımcılar daha çok kitabın yedinci sınıf düzeyinde okutulması gerektiğini belirtmiştir. Buna gerekçe olarak kitabı daha verimli okuyabilmek için harita ile ilgili bazı ön bilgilere sahip olunması gerektiğini ve bu seviyeye uygun olabileceğini söylemektedirler. Tablonun genelindeki sınıf düzeyi gerekçeleri dikkate alındığında öğretmen adaylarının kitabın 6 ve 7. Sınıf düzeyine uygun ve bu düzeyde okutulabilir olduğu görüşüne sahip oldukları söylenebilir. Kitabın hangi sınıf düzeyinde okutulmasına ilişkin görüşler aşağıdaki gibidir:

Ö1: “Yedinci sınıfta okutulmalı kitap daha çok dünya haritasından bahsettiği için ortaokul seviyesine yeni gelmiş bir öğrenci kafasında bunları canlandıramaz.”

Ö3: “Yedinci sınıf düzeyinde okutulmalı kitapta verilen kavramların bazıları dört, beş ve altı sınıf öğrencilerinin henüz tam olarak kavrayamayacağı niteliktedir.”

Ö5: “Altıncı sınıf düzeyinde okutulmalı. Harita atlas kitaları çocukların önceden bilmesi gerekir.”

Ö9: “Altıncı sınıfta okutulmalı içerisinde alan bilgileri içerisinde yer alan bilgileri dördüncü ve beşinci sınıf yedinci sınıf öğrencisi de çocuk kitabı olarak göreceği için okumaz.”

Ö15: “Sınıf olarak altı ve yedi üst düzey bilgi diyor. Altı ve yedinci sınıfları okuyabilir.”

Ö19: “Kitabı yedinci sınıftan okutabilirim anlayacaklarını düşünüyorum. Çünkü öğrencinin öncesinde bir harita bilgisi yoksa okurken zorlanabilir ve sıkılabilir. Altı yedinci sınıf okutabilirim kavramları daha iyi anlayabileceğimiz soyut düşünmenin atıldığı için de okurken zorlamayacağını düşündüğümünden bu sınıfta okuttu.”

3.5. Haritada Kaybolmak Kitabıyla Öğretilebilecek Sosyal Bilgilerle İlişkili Kavram, Değer ve Becerilere İlişkin Bulgular

Bu başlık altında “Haritada Kaybolmak” kitabında yer alan sosyal bilgilerle ilişkili kavram, değer ve beceriler tablolaştırılarak sunulmuştur.

Tablo 6.

Öğretilebilecek kavramlar

Kavramlar	f	Kavramlar	f
Harita	20	Yer	1
Ülke	11	Sınır	1
Yön	7	Sömürge	1
Okyanus	6	Dağ	1
Deniz	5	Bilginler	1
Coğrafya	5	Bulmaca	1
Kıta	3	Şehir	1
Atlas	3	Hayat	1
Lejant	3	Tarih	1
Konum	3	Dayanışma	1
Toplam		76	

Tablo 6’da yer alan kavramlar sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından “Haritada Kaybolmak” kitabında sosyal bilgiler dersiyle ilişkilendirilen kavramlardır. En fazla ilişkilendirilen kavramlar harita, ülke, yön ve okyanus kavramlarıdır.

Ö9: “Kavram olarak harita, ülke, yön, lejant, sömürge.”

Ö11: “Kavram olarak haritayla, lejant, yön.”

Ö15: Coğrafya, yerküre, denizler, harita.”

Ö21: “Kavram olarak harita, oyun, kıta, ülke, deniz atlas.”

Tablo 7.

Sosyal Bilgilerle ilişkili Haritada Kaybolmak kitabıyla öğretilebilecek değerler

Sosyal bilgiler öğretimi programındaki değerler	f	Değer olmayan ifadeler	f
Saygı	15	Ülke bilgisi	2
Dayanışma	15	Merak	1
Sorumluluk	12	Harita bilgisi	1
Sevgi	11	Sömürülerin yanlışlığı	1
Yardımselik	5	Ülkelere olumlu bakış açısı	1
Adalet	2	İnsana iyi davranma	1

Vatanseverlik	2	Gizlilik	1
Ara Toplam	62	Ara Toplam	8
Değer olarak yanılıya düşülen beceriler			
Öz denetim	2	Araştırma	1
Empati	2	İş birliği	1
		Ara Toplam	6
		Genel toplam	76

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerine “Haritada Kaybolmak” kitabını öğrencilerine okuturlarsa sosyal bilgiler eğitimi bağlamında hangi değerleri öğrencilere kazandırmada etkili olabilirler diye sorulmuş öğretmen adayları 76 farklı ifade kullanarak bu soruyu cevaplamışlardır. İfadelerin 62 tanesinin sosyal bilgiler öğretim programında geçen değerler olduğu, 8 tanesinin değerden bağımsız/ilişkisiz katkı biçimleri olduğu 6 ifadenin ise programda yer alan becerilerin değer olarak yanılıya düşülerek ifade edilmiş olduğu gözlenmiştir. Katılımcı öğretmen adaylarının sosyal bilgilerdeki değer öğretimine kitabın katkısını ağırlıklı olarak saygı, dayanışma, sorumluluk ve sevgi değerlerine katkı sunacağı yönündedir. Bu değerlerle ilgili örnek alıntılar şöyledir:

Ö16: “Sevgi, saygı, sorumluluk.”

Ö1: “Sevgi, dayanışma, emek, yardımlaşma, gizlilik.”

Ö25: “Değer olarak saygı, sevgi, dayanışma, yardımseverlik gibi değerlerin öğretiminde kullanılabilir.”

Ö26: “Sorumluluk saygı dayanışma.”

Ö14: “Değer olarak coğrafi değerlerin öğretiminde araştırma değerlerinin öğretiminde kullanılabilir veya saygı sevgi merak sorumluluk değerleri kullanılabilir.”

Ö15: “Özdenetim karşılıklı saygı.”

Ö30: “Kardeşlik ilişkisi yaşlılarla empati kurma.”

Ö29: “Değer olarak vatanseverlik dayanışma birlik beraberlik sevgi kardeşlik ilişkisi yaşlılarla empati kurma.”

Tablo 8.

Sosyal Bilgilerle ilişkili Haritada Kaybolmak kitabıyla öğretilebilecek beceriler

Beceriler	f	Beceriler	f
Araştırma	16	Mekânı algılama	3
Harita okuryazarlığı	15	Gözlem	1
İş birliği	7	Problem çözme	1
Empati	7	Öz denetim	1
Konum analizi	5	Dayanışma	1
Düşünme	5	Toplam	63

Tablo 8 incelendiğinde sosyal bilgiler dersi açısından “Haritada Kaybolmak” kitabıyla öğretilebilecek becerilerden araştırma ve harita okuryazarlığı becerisinin ağırlıklı olarak öne çıktığını görmekteyiz. Harita okuryazarlığı, konum analizi ve mekânı algılama becerileri göz önüne alındığında öğrencilere okutulacak Haritada Kaybolmak kitabının mekânsal bilişi geliştirme noktasında tavsiye edilebilecek bir okuma kitabı olduğu söylenebilir. Ağırlıklı olan gerekçelerle ilgili örnek alıntılar şu şekildedir:

Ö9: “Beceri olarak araştırma becerisi.”

Ö10: “Beceri olarak harita okuryazarlığı.”

Ö17: “Harita okuryazarlığı, araştırma becerisi, empati.”

Ö21: “Beceri olarak harita becerisi araştırma becerisi.”

En az tekrarlananlarla ilgili alıntılar şöyledir:

Ö5: “Beceri olarak gözlem.”

Ö20: “Beceri olarak empati, dayanışma ve düşünme becerisi.”

3.6. Kitapla İlgili Etkinlik Tasarlamaya Yönelik Bulgular

Tablo 9.

Kitap etkinliği tasarlamaya yönelik ifadeler

Tema	Kod	f	Σ
Konum becerisi üzerinden	Haritada yer bulma	12	16
	Atlardan yer bulma	1	
	Haritaya renkli top yapıştırma	1	
	Kürede işaretleme	1	
	Renkli kalemlerle işaretleme	1	
Farklı olmayan etkinlik	Benzer etkinlik	9	9
Diğer	Özet çıkararak	2	7
	Gruplara ayırarak anlatım	1	
	Drama	1	
	Tiyatro	1	
	Soru cevap	1	
	Empati	1	
	Sayılarla etkinlik	1	
Genel Toplam			32

Tablo 9’da katılımcılara yapılan etkinlik yerine başka nasıl bir etkinlik yapılabileceği sorulduğunda tabloda da görüldüğü gibi “konum becerisi üzerinden” temasındaki haritada yer bulma (f:12) öne çıkmıştır. Öne çıkan bir diğer tema ise farklı olmayan etkinlikler (f:9) temasıdır. Konum beceri üzerinden etkinlik temasıyla ilgili örnek alıntılar:

Ö4: “Tasarlama olarak herkesin derse gelirken atlas getirmelerini isterdim bu atlaslardan bilmecelerin yerini bulmadan isterdim.

Ö16: “Ben öğrencilerime önce birer harita dağıtır ve sırayla öğrencilerin belirlediği yerleri ve belirlenmiş olan ülkeyi bul durmaya çalışıyordum yer yer ödülleriyle etkinliğe zenginlik kazandırırdım.

Ö7: “Tasarı olarak bir harita verip ellerini küçük toplara vererek yapıştırmalarını isterdim.

Farklı olmayan etkinlik temasıyla ilgili katılımcı görüşleri:

Ö1: “Bu etkinliği sevdim buna benzer bir etkinlik olurdu.

Ö7: “Tasarı olarak buna benzer bir etkinlik yapardım. Haritada ülkelerin yerlerini göstermelerini isterdim. Ayrıca küre de kullanırdım.

Ö23: “Ben olsam buna benzer etkinlik tasarladım, daha çok hazırlıklı gelmelerini isterdim.

Diğer temasındaki özet çıkarmayla ilgili:

Ö11: “Tasarlama olarak özet çıkarmalarını isteriz sınıfta bilmeceleri çözdürürüm.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde Türkiye’nin en çok okunan çocuk kitapları arasında yer alan “Haritada Kaybolmak” kitabına (Özbaşı, 2020) ilişkin okur tepkisini belirlemeyi amaçlayan çalışmanın sonuçları ele alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tamamına yakını (32 katılımcıdan 29’u) sosyal bilgiler öğretiminde dersi destekleyici materyal olarak edebî ürün kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Kullanılmasına gerekçe olarak ise edebî ürünlerin eğlenceli olduğu, ders kitaplarının yetersiz kaldığı durumlarda yardımcı olduğu ve dikkat çekici özelliklerinin olduğunu belirtmişlerdir. Doğan (2019), çalışmasında hikâye destekli öğretimde öğrencilerinin kazanımları daha iyi kavradıkları, hikâyeler ile kendi yaşamları arasında ilişki kurup daha iyi

kavradıkları sonucuna varmıştır. Sidekli ve diğerleri (2013) çalışmalarında sosyal bilgiler dersinde hikâye kullanılmasının öğrenci başarısının arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

“Haritada Kaybolmak” kitabına ilişkin okur tepkilerine bakıldığında katılımcıların tamamına yakını kitabın kendilerine olumlu katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Olumlu katkı sağlamanın gerekçeleri bu kitabın macera dolu olduğu, öğrencilerde merak oluşturmaya, onları heyecanlandırması ve eğitici olması şeklindedir. Avcı ve Yüksel (2013), öykü temelli öğretimin motive edici olduğu, öğrencilerin hoşuna gittiği ve öğrenmeyi desteklediğini belirtmiştir. Many ve Wiseman (1992) çalışmalarında üçüncü sınıftaki öğrencilerle etkileşimli okuma çalışmalarının sonucunda okumanın estetik bir tecrübe şeklinde ele alındığı ifadelere ulaşmış. Lee (2013) çalışmada okur tepkisinin okuma çalışmalarının öğrencilerde okuma motivasyonunu artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Çevik ve Müldür (2019) çocuk kitabıyla ilgili okur tepkilerini çalışmalarında öğrencilerinin okudukları kitapla kişisel bağ kurduklarını tespit etmişlerdir. Öğretmen adaylarına öğrencilerine “Harita Kaybolmak” kitabını öğrencilerine okutup okutmayacakları sorulmuş ve tamamına yakınının okutacağını, kitabın eğlenirken öğrettiğini ve harita bilgisi açısından okunması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Yeşilbursa ve Sabancı (2015) sosyal bilgiler öğretmen adayları ile sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürün kullanımına yönelik görüş belirledikleri çalışmalarında edebî ürünlerin coğrafya, tarih gibi disiplinlerle ilişkilendirilerek derse karşı motivasyon arttırdığını ifade etmiştir. Öğretmen adayları kitabın sınıf düzeyi olarak seviyelerine uygun olması ve harita ile ilgili ön bilgi gerektirdiği gibi nedenlerden dolayı yedinci sınıf ve altıncı sınıfta okutulmasından yanadır.

Kanık Uysal ve Ateş (2020) çalışmalarında Küçük Kara Balık eserini okur tepkisi açısından ele almıştır. Kitapta geçen değerleri Schwartz (1992) değer sınıflamasına göre incelemiştir. Çalışmalarında özyönelim, uyarılım (heyecanlı yaşantı sahibi) ve iyilikseverlik değerleri ağırlıklı olarak öne çıkmıştır. Bu çalışmada ise değerler sosyal bilgiler öğretim programına göre ele alınmış ve en fazla saygı, dayanışma, sorumluluk ve sevgi değerleri öne çıkmıştır. Araştırmada kitabın sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerden hangisinin kazanılmasında katkısı olacağını incelemiş ve ağırlıklı olarak araştırma ve harita okuryazarlığı becerisi ortaya çıkmıştır. Calp ve Calp (2019) Küçük Kara Balık ve Küçük Prens kitaplarında geçen değer ve becerilerden sadece sosyal bilgiler öğretim programında yer alanları incelemiştir. Sonuç olarak araştırma, çevre okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerileri öne çıkmıştır. Ayrıca “Haritada Kaybolmak” kitabıyla öğrencilere öğretilebilecek kavramların daha çok harita, ülke ve yön olarak karşımıza çıkmıştır. Buradan hareketle takviye edebî okumaların öğrencilerde kavram, değer ve beceri öğretimine katkı sunacağı söylenebilir.

Araştırmada katılımcılara kitapla ilgili etkinlik yapıp etkinlikle ilgili sorular sorulmuştur. Öğretmen adaylarının etkinlikle birlikte kendilerini kitapta gerçekleşen olayı yaşıyor gibi hissettikleri, kendilerini kitaptaki yer ve zamanda hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra dilsiz haritada bilmeceleri çözdürmenin keyif verdiğini, şeker yiyerek etkinliğe başlanması da dikkat çeken diğer bir husustur. Katılımcılar bu kitabı öğrencilerine okutup etkinlik yapmak isteseler nasıl bir etkinlik tasarlayacakları sorulduğunda ise kendilerine yapılan etkinliği çok sevdiklerini daha çok buna benzer etkinlikler yapmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Bu çalışma sosyal bilgiler öğretim programında yer alan harita okuryazarlığı becerisi ile ilişkilidir. Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması gereken birçok beceri için edebî ürünlerden yararlanılarak çalışmalar yapılabilir. Sosyal bilgiler öğretiminde etkili öğrenme için edebî ürünlerden daha sık yararlanılabilir. Sosyal bilgilerdeki coğrafi kavramların öğretiminde edebî ürünlerden faydalanılabilir. Sosyal bilgilerdeki coğrafi kavramların öğretiminde edebî ürünlerden faydalanılabilir. Bu çalışmada drama, dilsiz harita, ayraç tasarlama gibi etkinlikler yapılmıştır. Bunun yerine okuma çemberleri yapılabilir. Öğrencilere olay örgüsü tamamlama etkinliği yanı sıra ana karakter yerine koyularak rol oynama tekniği de yapılabilir. Öğrencilerin derse ilgisini artırmak için dersle ilgili kendi öykülerini oluşturmaları istenebilir. Araştırmada kullanılan bu kitap altıncı ve yedinci sınıf düzeylerinde okutulmaya daha uygundur.

Katılımcılara kitapta yer alan sosyal bilgiler dersiyle alakalı değer ve beceriler sorulduğunda bazı öğrencilerin değer ve becerileri birbirine karıştırdığı görülmüştür. Dolayısıyla bu yanlışla ilgili kavram karikatürleri, drama, eşleştirme gibi etkinlikler yapılabilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinden 2022/10/15 sayılı kararla etik izin alınmıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanmamıştır.

Kaynakça/References

- Akengin, H. Tuncel, G. ve Cendek, M., E. (2016). Öğrencilerde harita okuryazarlığının geliştirilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi/ Marmara Geographical Review*, 34, 61-69. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/227357>
- Arslan, E. (2014). *Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan hikâye anlatım yönteminin akademik başarıya etkisi*. (Yayın no. 376440) [Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Avcı, S. ve Yüksel, A. (2013). Öykü temelli öğrenme yaklaşımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri, *Sakarya University Journal of Education*, 3(2), 21-35, <https://dergipark.org.tr/en/pub/suje/issue/20633/219986>
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman Modeli, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 3(1), 1-15. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aeusbed/issue/30008/290583>
- Bilgili, A. S. (2019). Sosyal bilgilerin temelleri, (19. Basım). Pegem
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (12. Basım). Pegem Akademik
- Calp Ş. ve Calp, M. (2019). Küçük Kara Balık ve Küçük Prens kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki temel beceriler, değerler ve 4. sınıf kazanımları açısından incelenmesi, *ISAS 2019SETSCI Conference Proceedings*, 4 (4), 61-69 <https://avesis.ebyu.edu.tr/yayin/7fca075b-23ad-4a4a-8f19-8843412d3bff/kucuk-kara-balik-ve-kucuk-prens-kitaplarinin-sosyal-bilgiler-ogretim-programindaki-temel-beceriler-degerler-ve-4-sinif-kazanimlari-acisindan-incelenmesi>
- Çelik, A. ve Çetin, T. (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretiminde *Evliya Çelebi Seyahatnemesi'nin kullanımı*, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2336-2359. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/47096/518282>
- Çevik, A. ve Müldür, M. (2019). "Vapurları Seven Çocuk" adlı kitabın okur-tepki teorisi ile değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(3), 40-50. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3695105>
- Demeny, P. (2012). Developing written text production competence using the reader-response method. *Act a Didactica Napocensia*, 5(3), 53-60. <https://eric.ed.gov/?id=EJ105435>
- Doğan, M. (2019). *Hikâye destekli sosyal bilgiler öğretiminin 5. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi*. (Yayın no. 545740) [Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Dolanbay, H. ve Bülbül, Y. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre öykülerle sosyal bilgiler öğretiminin etkililiği. *Kastamonu Education Journal*, 30(3), 536-548. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1695406>
- Duman, B. ve Girgin, M. (2007). Eğitim fakültesi öğrencilerinin harita okuryazarlığına ilişkin görüşleri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12 (17), 185-202. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26876>
- Eryılmaz, Ö. ve Çengelci Köse, T. (2018). Sosyal bilgilerde edebî ürünler ve değerler eğitimi: Küçük Prens örneği, *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 65-79. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/470344>
- Gezer, E. ve Dikmenli, Y. (2022). Küçük Prens hikâye kitabında yer alan coğrafi kavramların incelenmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi/The Journal of Social Science*, 9(58), 289-306.

https://www.researchgate.net/publication/361783253_KUCUK_PRENS_HIKAYE_KITABIN_DA_YER_ALAN_COGRAFI_KAVRAMLARIN_INCELENMESI

- Hacısalıhoğlu Karadeniz, M. (2019). "Kraliçeyi Kurtarmak" adlı hikâye kitabında yer alan bilmecelerin problem çözme stratejileri bağlamında incelenmesi. *IV. International Academic Research Congress (INES)*.
- Johannessen, L. R. (2003). Making history come alive with the nonfiction literature of the Vietnam war. *Social Studies*. 94(4), 171-179. <https://eric.ed.gov/?id=EJ770182>
- Kaçmaz, M. ve Kaçmaz P. (2019). Edebiyat coğrafyası; Elif Şafak romanlarının coğrafi terim ve mekân analizleri, *Türk Coğrafya Dergisi*, 73, 53-60. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/851048>
- Kanık Uysal, P. ve Ateş, S. (2020). Okur-Tepki teorisi: Küçük Kara Balık örneği. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 777- 796. <https://www.anadiliegitimi.com/tr/download/article-file/1212716>
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*, (3. Basım).Engin
- Kaya Tosun, D. (2018). *Okuma çemberlerinin okuduğunu anlama, akıcı okuma, okuma motivasyonu ve sosyal beceriler üzerindeki etkisi ve okur tepkilerinin belirlenmesi*. (Yayın no. 525647)[Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kaymakçı, S., Turgut, T. ve Özalp, M. T. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde çözümlemeli öykünün kullanımına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(4), 2080-2097. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1977265>
- Kim, M. (2004). Literature discussions in adult learning, *Language and Education*, 18(2), 145-166. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09500780408666872>
- Lee, H., C. (2013). An examination of ESL Taiwanese University students' multi modal reading responses. *Literacy Research and Instruction*, 52(3), 192-203. https://www.researchgate.net/publication/271757789_An_Examination_of_ESL_Taiwanese_University_Students'_Multimodal_Reading_Responses
- Many, J. E. & Wiseman, D. L. (1992). The effect of teaching approach on third-grade students' response to 439iteratüre. *Journal of Reading Behavior*, 24(3), 265-287. https://www.researchgate.net/publication/249022607_The_Effect_of_Teaching_Approach_on_Third-Grade_Students'_Response_to_Literature
- McGowan, T. ve Guzzetti, B. (2004). Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi. (Çev. A. Doğanay). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (11), 35-44. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/50131>
- Mertol, H. (2009). *Sosyal bilgiler dersinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma yeteneği Mustafa Ruhi Şirin örneği*. (Yayın no. 240040) [Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ankara <https://mufredat.meb.gov.tr/Default.aspx>
- Özbaşı, S. (2020). Karakter eğitimi açısından Vladimir Tumanov'un romanlarındaki çocuk karakterlerinin değerlendirilmesi. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*. 4 (12), 11-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asya/issue/55644/731097>
- Öztürk Demirbaş, Ç. ve Yıldırım, A. (2021). Türkiye'de edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi bibliyografyası. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(2), 592-620. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nevsosbilen/issue/63002/894246>

- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*, (6. Basım). Pegem Akademi
- Rosenblatt, L. (2005). Making meaning with texts . Portsmouth, NH: Heinemann.
- Rosenblatt, L. M. (1983). Literature as exploration. New York: Modern Language Association.
- Sallabaş, M. E. (2008). İlköğretim 8 sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ve okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(16), 141-155. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inuefd/issue/8707/108710>
- Sarıgül, A. (2021). *Bilginin görsel ifadesi haritalar*. (1. Basım).Pegem Akademi.
- Sarıgül, A. (2021). Yaşantımızın vazgeçilmez araçları: Haritalar. H. Koç ve A. Ergün (Ed.), *Bilginin görsel ifadesi haritalar* (s. 2-31) içinde (1.Basım). Pegem Akademi.
- Sidekli, S.,Tangülü, Z. ve Yangın, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretimi: öğretmenim bana hikâye anlatır mısın? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (4), 311-323. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/202250>
- Şentürk, M. (2020). *Sosyal bilgiler dersinde eğitici çizgi roman ve eğitici çizgi film kullanımının öğrencilerin tutum, motivasyon ve akademik başarılarına etkileri*. (Yayın no. 623840) [Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tokdemir, M. A. ve Beldağ, A. (2019). Sosyal bilgilerde okuryazarlıklar. İçinde H. Demircioğlu, S. Kaymakçı ve E. Demircioğlu (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi araştırmaları el kitabı* (s. 473-499). (1. Basım).Pegem Akademi.
- Tümer, C. Ş. ve Canpolat Ö. (2022). 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yer aldığı temaların uygunluğunun öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 5 (1), 83-103. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2270829>
- Türkyılmaz, M. (2020). Alegorik bir öykü olarak küçük karabalık üzerine değerlendirmeler. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi / IBAD Journal of SocialSciences*, (8), 51-62. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1069893>
- Whitehead, J. & Mcniff, J. (2006). Action researchlivingtheory. London: Sage Publications
- Yeşilbursa, C. C. ve Sabancı, O. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımına yönelik görüşleri, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 19-33. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/181507>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Basım). Seçkin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. Basım).Seçkin.
- Yılmaz, T. (2019). *Jean Jacques Rousseau’nun “Emile” adlı eserinde çocuk, çocuk eğitimi ve ideal vatandaş*, (Yayın no. 545155) [Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- YÖK Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı. (2018). <https://yokatlas.yok.gov.tr/netler-tablo.php?b=10192>

İletişim/Correspondence

Prof. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ
cozturk@ahievran.edu.tr

Uzman Meryem CENGİZ
meryemcengiz.1905@gmail.com